

Vlaanderen
is erfgoed

Onderzoeksrapport

Aalbeke oud kerkhof Sint-Corneliuskerk (Kortrijk, W.-VL.)

Eindverslag van een toevalsvondst

Agentschap
Onroerend
Erfgoed

COLOFON

TITEL

Aalbeke oud kerkhof Sint-Corneliuskerk (Kortrijk, W.-VL.)
Eindverslag van een toevalsvondst

REEKS

Onderzoeksrapporten agentschap Onroerend Erfgoed nr. 290

AUTEUR

Jelle Defrancq

JAAR VAN UITGAVE

2023

Een uitgave van agentschap Onroerend Erfgoed Wetenschappelijke
instelling van de Vlaamse Overheid, Beleidsdomein Omgeving
Published by the Flanders Heritage Agency Scientific Institution of the
Flemish Government, policy area Environment

VERANTWOORDELIJKE UITGEVER

Peter De Wilde

OMSLAGILLUSTRATIE

Impressie van de opgraving buiten de Sint-Corneliuskerk.
Copyright Onroerend Erfgoed, foto: Monument Vandekerckhove.

agentschap Onroerend Erfgoed
Havenlaan 88 bus 5
1000 Brussel
T +32 2 553 16 50
info@onroenderfgoed.be
www.onroenderfgoed.be

Dit werk is beschikbaar onder de Modellicentie Gratis Hergebruik v1.0.
This work is licensed under the Free Open Data Licence v.1.0.

Dit werk is beschikbaar onder een Creative Commons Naamsvermelding
4.0 Internationaal-licentie. Bezoek
<http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/> om een kopie te zien van
de licentie.

This work is licensed under a Creative Commons Attribution
4.0 International License. To view a copy of this license, visit
<http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>.

<https://doi.org/10.55465/SOAU7458>
ISSN 1371-4678
D/2023/3241/244

////////////////////////////////////

AALBEKE KERKHOF
SINT-CORNELIUSKERK
(KORTRIJK, PROV.
WEST-VLAANDEREN)

Eindverslag van een toevalsvondst

////////////////////////////////////

DEFRANCQ JELLE

INHOUD

1	ADMINISTRATIEVE GEGEVENS VAN HET PROJECT	5
2	INLEIDING.....	6
3	BESCHRIJVING VAN HET UITGEVOERDE ONDERZOEK	7
3.1	DE ONDERZOEKSOPDRACHT.....	7
3.1.1	ALGEMENE BEPALINGEN	7
3.1.2	DE VRAAGSTELLING MET BETREKKING TOT HET ONDERZOCHE GEBIED	7
3.1.3	RANDVOORWAARDEN BIJ TOEVALSVONDSTEN.....	8
3.2	WERKWIJZE EN OPGRAVINGSSTRATEGIE	8
4	BESCHRIJVING VAN DE RESULTATEN	10
4.1	LANDSCHAPPELIJKE CONTEXT	10
4.2	CARTOGRAFISCHE BRONNEN	11
4.3	ALGEMENE HISTORISCHE CONTEXT VAN AALBEKE.....	14
4.4	RESULTATEN VAN DE OPGRAVING	14
4.4.1	OVERZICHT VAN DE RESULTATEN	14
4.4.2	STRATIGRAFIE	15
4.4.3	SPOREN EN STRUCTUREN	18
4.4.4	VONDSTEN.....	29
5	ANTROPOLOGISCHE ANALYSE	31
6	SAMENVATTING.....	33
7	BEWARING VAN HET ARCHEOLOGISCH ENSEMBLE	34
8	BIBLIOGRAFIE	34
8.1	LITERATUUR	34
8.2	DIGITALE BRONNEN	34
8.3	CARTOGRAFISCHE DATA.....	34
9	BIJLAGEN	35

2 INLEIDING

Bij graafwerken ten zuiden van de Sint-Corneliuskerk te Aalbeke (Kortrijk) (Figuur 1) werden menselijke resten aangetroffen. Dit gaf aanleiding tot de melding van een toevalsvondst. De werken vonden plaats in het kader van de herbestemming van de kerk.

Bij het verdiepen van de werkput voor het plaatsten van een citerne kwamen goed bewaarde menselijke botten en enkele *in situ* schedels tevoorschijn. Hierop werd beslist om op 23/03/2022 de werken tijdelijk stil te leggen en de vondst te melden aan het agentschap. In het kader van de raamovereenkomst voor toevalsvondsten kwam een archeoloog van Monument Vandekerckhove ter plaatse op 24/03/2022 na evaluatie door Koen De Groote van het agentschap Onroerend Erfgoed om het verder verloop van het onderzoek in te plannen. Uiteindelijk zouden de opgravingen plaatsvinden tussen 30/03/2022 en 19/04/2022.

De opgraving werd uitgevoerd door een team van Monument Vandekerckhove bestaande uit een veldwerkleider en tevens ook fysisch antropoloog, bijgestaan door een assistent-veldechnicus. Voor het machinaal afgraven kon beroep worden gedaan op een kraantje dat bediend werd door een machinist, verbonden aan de bouwwerf.

Het onderzoek leverde uiteindelijk resten op van het kerkhof dat zich tot voor de jaren 1970 rond de kerk bevond. In totaal werden 55 graven geregistreerd en konden de resten van 50 individuen worden verzameld. Het gebruik van het kerkhof is in deze zone te situeren in twee fasen waarbij de jongste fase in de 20ste eeuw kan geplaatst worden. De oudste fase wordt op basis van een 14C-datering op skelet S59 gedateerd in de tweede helft 12de – eerste helft 13de eeuw (cfr. *infra*).

3 BESCHRIJVING VAN HET UITGEVOERDE ONDERZOEK

3.1 DE ONDERZOEKSOPDRACHT

3.1.1 Algemene bepalingen

Het Onroerenderfgoeddecreet van 12 juli 2013 vermeldt het volgende in verband met toevalsvondsten, onder Hoofdstuk 5. Archeologie – Onderafdeling 4. Toevalsvondsten:

Art. 5.1.4. Iedereen die, op een ander moment dan bij het uitvoeren van een archeologisch vooronderzoek, een archeologische opgraving of het gebruik van een metaaldetector, een roerend of onroerend goed vindt waarvan hij weet of redelijkerwijs moet vermoeden dat het archeologische erfgoedwaarde heeft, is verplicht daarvan binnen drie dagen aangifte te doen bij het agentschap. De Vlaamse Regering kan de nadere regels daarvoor bepalen. In voorkomend geval brengt het agentschap de zakelijkrechthouder en de gebruiker van de betrokken percelen, als ze niet de vinder zijn, en de gemeenten waar de vondsten worden gedaan ervan op de hoogte dat er vondsten zijn gedaan die vermoedelijk archeologische erfgoedwaarde hebben en wat de rechtsgevolgen daarvan zijn. De zakelijkrechthouder, de gebruiker en de vinder moeten tot de tiende dag na de aangifte:

*1° de archeologische artefacten en hun vindplaats in onveranderde toestand bewaren;
2° de archeologische artefacten en hun context tegen beschadiging of vernieling beschermen;
3° de archeologische artefacten en hun context toegankelijk maken voor onderzoek door het agentschap.*

De Vlaamse Regering kan de nadere regels daarvoor bepalen.

Na het onderzoek, vermeld in het derde lid, 3°, kan het agentschap de termijn van tien dagen inkorten of verlengen. Het agentschap brengt de zakelijkrechthouder en de gebruiker daarvan per beveiligde zending op de hoogte. Na het verstrijken van de termijn zijn de zakelijkrechthouder, de gebruiker en de vinder niet langer onderworpen aan het passiefbehoudsbeginsel voor archeologisch erfgoed voor wat betreft de gemelde vondst.

De Vlaamse Regering kan de nadere regels daarvoor bepalen.

Na het onderzoek, vermeld in het derde lid, 3°, kan het agentschap de termijn van tien dagen inkorten of verlengen. Het agentschap brengt de zakelijkrechthouder en de gebruiker daarvan per beveiligde zending op de hoogte. Na het verstrijken van de termijn zijn de zakelijkrechthouder, de gebruiker en de vinder niet langer onderworpen aan het passiefbehoudsbeginsel voor archeologisch erfgoed voor wat betreft de gemelde vondst.

*De Memorie van Toelichting van het Onroerenderfgoeddecreet vult aan:
Artikel 5.1.4. (...) De bij decreet opgelegde bewaarmogelijkheden blijven gedurende tien dagen van kracht. Gedurende deze periode beschikt de Vlaamse overheid over de nodige tijd om de noodzakelijke vaststellingen te doen of te laten doen op het terrein. De Vlaamse overheid werkt zoveel mogelijk samen met de betrokken onroerenderfgoedgemeente(n). Op basis van de terreinevaluatie kan de Vlaamse overheid de termijn van tien dagen verlengen of inkorten. Eventuele financiële tegemoetkomingen als gevolg van een termijnverlenging kunnen in uitvoeringsbesluiten worden behandeld (zoals bepaald in artikel 10.3.3). Omdat deze financiële tegemoetkomingen volledig voor rekening van de Vlaamse overheid zijn, is de Vlaamse administratie volledig voor het proces van toevalsvondsten bevoegd.*

De Memorie van Toelichting van het Onroerenderfgoeddecreet vult aan:

Artikel 5.1.4. (...) De bij decreet opgelegde bewaarmogelijkheden blijven gedurende tien dagen van kracht. Gedurende deze periode beschikt de Vlaamse overheid over de nodige tijd om de noodzakelijke vaststellingen te doen of te laten doen op het terrein. De Vlaamse overheid werkt zoveel mogelijk samen met de betrokken onroerenderfgoedgemeente(n). Op basis van de terreinevaluatie kan de Vlaamse overheid de termijn van tien dagen verlengen of inkorten. Eventuele financiële tegemoetkomingen als gevolg van een termijnverlenging kunnen in uitvoeringsbesluiten worden behandeld (zoals bepaald in artikel 10.3.3). Omdat deze financiële tegemoetkomingen volledig voor rekening van de Vlaamse overheid zijn, is de Vlaamse administratie volledig voor het proces van toevalsvondsten bevoegd.

Het Onroerenderfgoedbesluit van 16 mei 2014 vervolledigt als volgt:

Artikel 5.5.4. Met toepassing van artikel 5.1.4 van het Onroerenderfgoeddecreet van 12 juli 2013 en in afwijking van artikel 5.5.1 tot en met artikel 5.5.3 van dit besluit geldt voor archeologische vooronderzoeken met ingreep in de bodem en archeologische opgravingen die volgen op een toevalsvondst en uitgevoerd worden door het agentschap, een onmiddellijke toelating.

Een toevalsvondst dient dus steeds op korte termijn behandeld te worden. Hierdoor beperkt de onderzoeksopdracht zich tot het evalueren van het bodemarchief en het *ex situ* bewaren van mogelijk archeologisch materiaal dat dreigt vernietigd te worden. Binnen de context van een toevalsvondst kan een voorafgaandelijk bureauonderzoek niet plaatsvinden.

3.1.2 De vraagstelling met betrekking tot het onderzochte gebied

Aangezien het hier een toevalsvondst betreft, is een voorafgaande vraagstelling niet aan de orde. Het doel van het onderzoek van een toevalsvondst beperkt zich tot inzicht verkrijgen in de aard van de aangetroffen archeologische sporen en vondsten, hun datering en indien van toepassing hun relatie en fasering, alsook het *ex situ* bewaren van de vondsten die dreigen vernietigd te worden.

//

3.1.3 Randvoorwaarden bij toevalsvondsten

De randvoorwaarden noodzakelijk voor het onderzoek van een toevalsvondst worden beschreven in artikel 5.1.4. van het Onroerenderfgoeddecreet van 12 juli 2013: *'De zakelijkrechthouder, de gebruiker en de vinder moeten tot de tiende dag na de aangifte de archeologische artefacten en hun vindplaats in onveranderde toestand bewaren, de archeologische artefacten en hun context tegen beschadiging of vernieling beschermen, de archeologische artefacten en hun context toegankelijk maken voor onderzoek door het agentschap'*.

Deze voorwaarden werden correct nageleefd door de zakelijkrechthouder. In overleg met de bouwheer en de aannemer, kon de timing en de uitvoeringswijze van de geplande werkzaamheden en van het archeologisch onderzoek op elkaar afgestemd worden, waardoor de opschorting van de bouwwerken tot een minimum beperkt bleef.

3.2 WERKWIJZE EN OPGRAVINGSSTRATEGIE

De opgraving vond plaats binnen de contouren van de werkput voor de plaatsing van de citerne (Figuur 1). Het ging om een put van 21,16m² die zich een 4-tal meter voor de zuidingang van de kerk bevond. Voor het plaatsen van de citerne was een diepte van 3 meter onder het niveau van de dorpel van de kerkdeur voorzien. Deze diepte kwam overeen met een diepte van meer dan 4 meter onder het maaiveld ter hoogte van de werkput en was ruimschoots voldoende om de werkput tot op de moederbodem te onderzoeken.

Figuur 1: Aanduiding van de werkput op het GRB (blauwe polygoon). Bron: Geopunt.be.

Bij het betreden van het terrein was de werkput al gedeeltelijk uitgegraven tot op het eerste archeologische niveau (vlak 1)¹ (Figuur 2). Na opschaven en registratie van dit niveau werd besloten om de werkput in drie delen op te splitsen en elk deel afzonderlijk te verdiepen. Dit omwille van de beperkte reikwijdte van het kraantje. Het oostelijke deel van de werkput (wp1) had een oppervlakte van een 10-tal m². Het westelijke deel van de werkput (wp2) had een iets kleiner oppervlak (ca. 7m²). Als laatste werd het zuidelijke deel van de werkput aangelegd (wp3).

Figuur 2: Werkput 1 op het ogenblik van de eerste vaststellingen.

In elk deel van de werkput werden 5 archeologische niveaus herkend. Elk niveau werd volledig opgeschaafd, gefotografeerd, ingetekend en fotogrammetrisch geregistreerd. Bij het aantreffen van een graf werd binnen de contouren van de kist-aflijning verdiept tot het skelet kon worden vrij gelegd. Dit werd gefotografeerd en beschreven alvorens te worden gelicht. De fotolijst, inventarislijst, info skeletten en sporenlijst zijn achteraan dit eindverslag terug te vinden als respectievelijk bijlages 14 t.e.m. 17 en zijn daarnaast via een geïntegreerde database aan elkaar gelinkt en raadpleegbaar via:

<http://www.monarcho.be/web/monument/archeologie/public/home/home?globals=%7B%22ProjectId%22%3A%22b726a17c-751a-477d-8e62-ae620114efe2%22%7D>².

¹ Op sommige foto's wordt op het fotobordje ook vlak 0 vermeld, dit verwijst naar de staat van het terrein bij aantreffen en zonder opschaven van het vlak. Deze sporen behoren echter ook tot archeologisch vlak 1.

² Monument Vandekerckhove 2023.

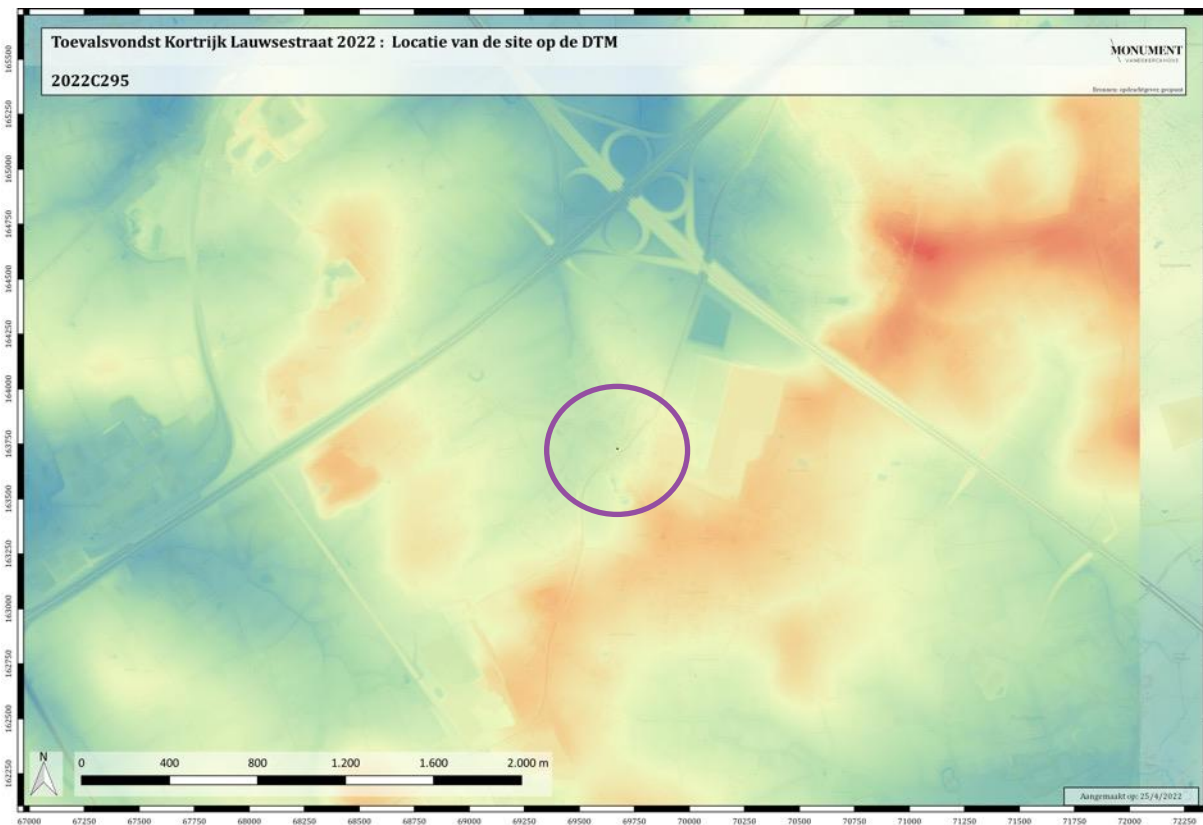

4 BESCHRIJVING VAN DE RESULTATEN

4.1 LANDSCHAPPELIJKE CONTEXT

Aalbeke ligt midden in zandlemig Vlaanderen tussen de Leie en de bovenloop van de Schelde in een licht glooiend landschap. De kerk ligt op de noordelijke helling van een noordoost-zuidwestelijk georiënteerde heuvelrug (Figuur 3).

Het centrum van Aalbeke staat gekarteerd als OB (bebouwde zone) maar de onmiddellijke nabijheid van het centrum wordt gedomineerd door matig droge zandleem en leembodems met textuur B horizont. Het lemige karakter van de bodem kon ook tijdens de opgraving vastgesteld worden. Een textuur B horizont kon niet worden vastgesteld door de diepe vergravingen op het terrein (Figuur 4).

Figuur 3: Locatie van het studiegebied op het DTM (paarse cirkel). Bron: Geopunt.be.

Figuur 4: Situering van de opgraving op de bodemkaart (paarse cirkel). Bron: Geopunt.be.

4.2 CARTOGRAFISCHE BRONNEN

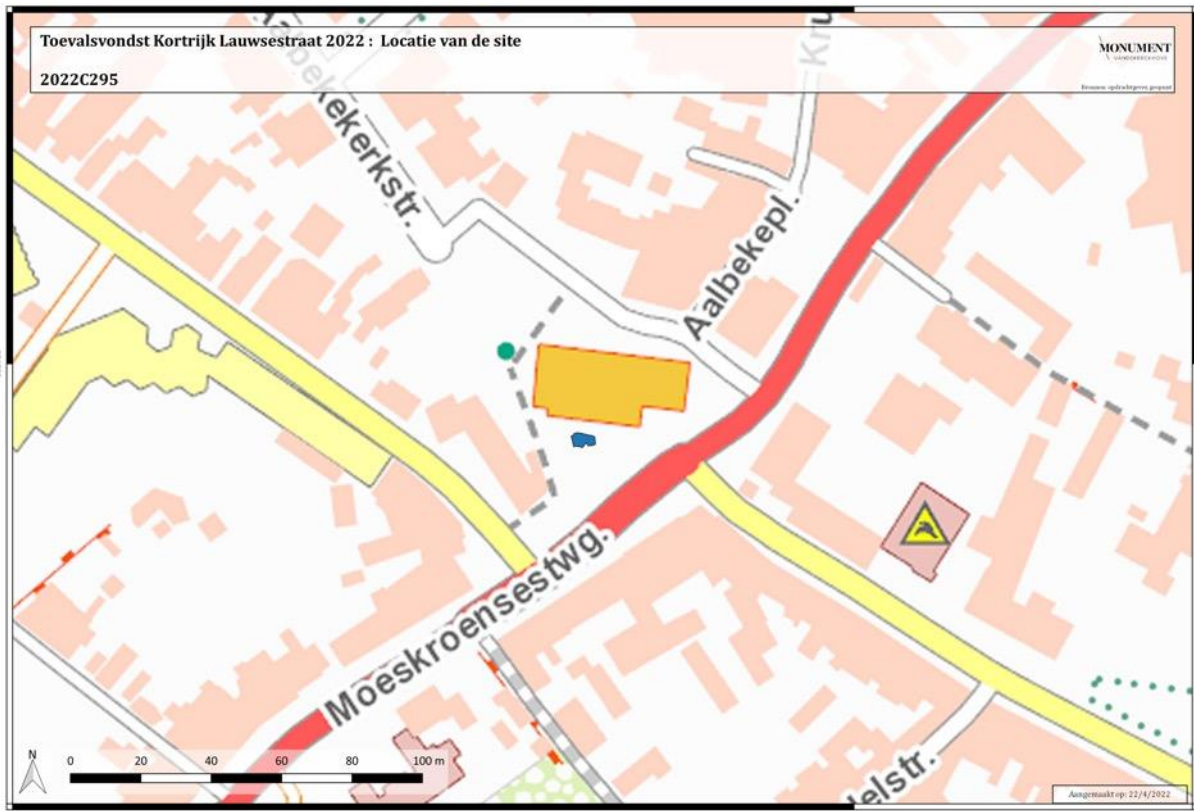
De werkput of sleuf bevindt zich vóór de zuidelijk poort van de kerk van Aalbeke waar zich tot de jaren 1970 het kerkhof bevond (Figuur 5). De kerk zou volgens de Inventaris Onroerend Erfgoed teruggaan op een kapel die al in de 12de eeuw wordt vermeld. Door verbouwingen en vernielingen in vooral de 18de en 19de eeuw is van deze oorspronkelijk structuur echter niets meer overgebleven. De kerk die we vandaag zien werd gebouwd in 1805 en vergroot in 1825 en 1834³.

De Ferrariskaart toont de situatie voor deze grote 19de-eeuwse verbouwingen (Figuur 6). De kruisvormige kerk is omringd door een kerkhof voorzien van een kerkhofmuur. Door de projectieproblemen met de kaart moet de werkput een stuk meer in de richting van het westen worden geplaatst binnen het toenmalig kerkareaal.

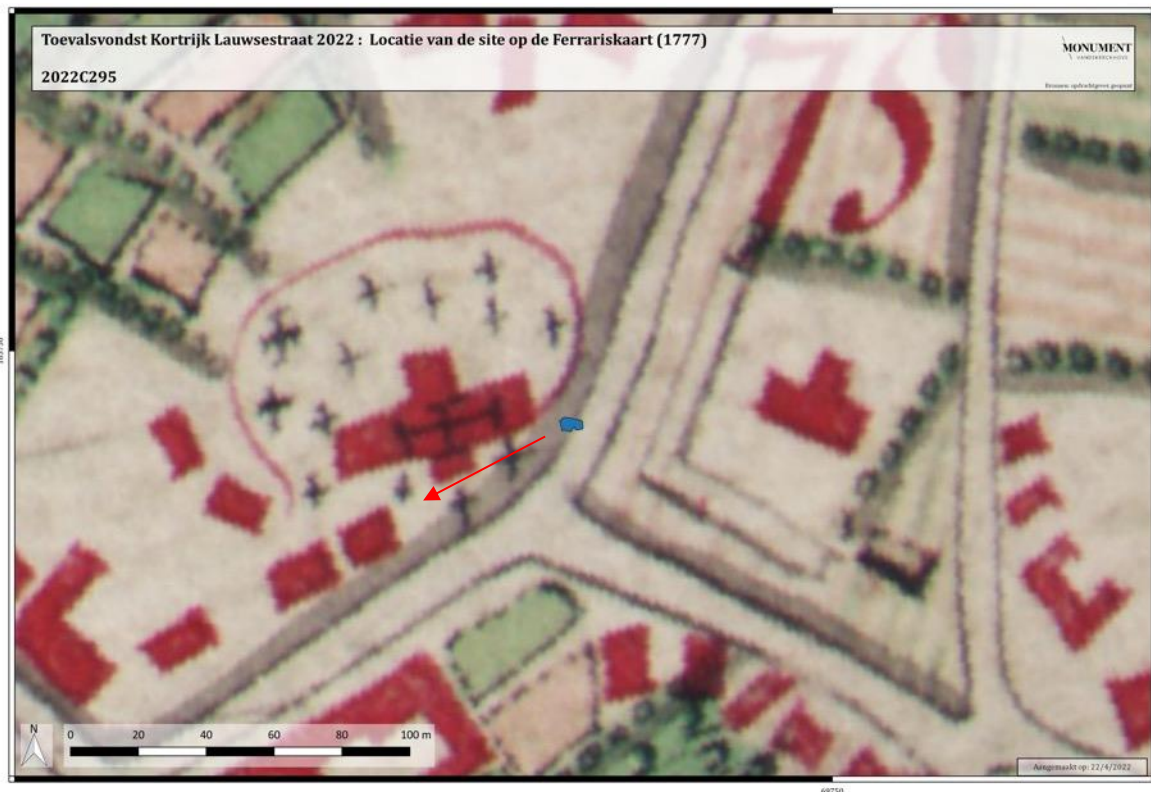
De Atlas de Buurtwegen en de Vandermaelenkaart tonen de situatie na de 19de-eeuwse herbouwfases (Figuur 7 en Figuur 8). Vanaf dan is de kerk duidelijk oost-west georiënteerd. Rond de kerk is ruimte voorzien voor het kerkhof.

³ Inventaris Onroerend Erfgoed 2023a.

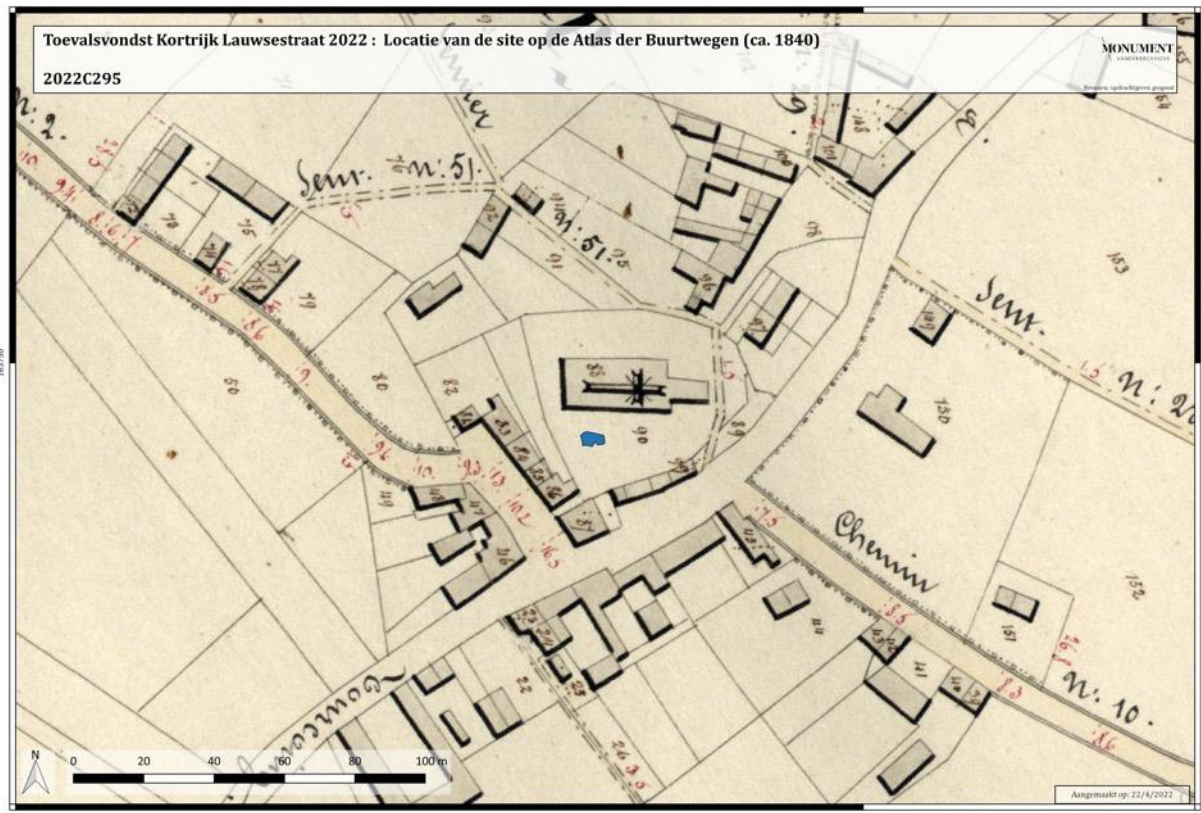

Figuur 5: Locatie van de site op de topografische kaart (blauwe polygoon). Bron: NGI.

Figuur 6: Locatie van het studiegebied met een licht afwijkende projectie van de Ferrariskaart (1777) (blauwe polygoon met rode pijl). Bron: Geopunt.be.

Figuur 7: Situering van de werkput op de Atlas der buurtwegen (1841). Bron: Geopunt.be.

Figuur 8: Situering van de werkput op de Vandermaelenkaart (1846-1854) (blauwe polygoon). Bron: Geopunt.be.

4.3 ALGEMENE HISTORISCHE CONTEXT VAN AALBEKE

De oudste vermeldingen van Aalbeke als *Albecca* dateert van 1136. Een zeker Gomarus had een stuk land geschonken aan de kerk van Fives en het klooster van Reims. Iets latere historische vermeldingen zijn *Albecke* (1175) en *Albeka* (1250). De vroegste vermelding als parochie is te vinden op een akte van 1211 waarbij de bisschop van Doornik de schenking door Aelis van Dendermonde aan de abdij van Ravensberg vermeldt⁴.

De latere geschiedenis van het dorp wordt onder meer gekenmerkt door vernielingen door langstreckende Franse troepen. Zo is er sprake van ‘baldadigheden’ door voorbijtrekkende Franse troepen een week vóór de Guldensporenslag (1302). Tijdens de godsdienstoorlogen op het eind van de 16de eeuw wordt de kerk geplunderd. De economisch problemen die het gevolg waren van de godsdienstoorlogen leidden tot een sterke bevolkingsafname in het Kortrijkse ommeland. In 1586 is het aantal buitenpoorters teruggelopen tot één derde. Tijdens de negenjarige oorlog (1688-1697) ligt Aalbeke tussen de Franse linies en wordt het grondig geplunderd. De stationering van troepen in de regio leidt opnieuw tot een sterke verarming van de bevolking. In 1794 vallen de Fransen opnieuw binnen en gaat de kerk in vlammen op.

Pas in de periode van de industriële revolutie zijn er verbeteringen te zien. Vanaf 1857 wordt het dorp met een station verbonden met spoorlijn Kortrijk-Moeskroen. Deze verbinding trekt op zijn beurt nieuwe industrieën aan zoals een dakpannenfabriek en later een tapijtweverij. Het huidige dorpsbeeld wordt sterk bepaald door de Moeskroensesteenweg die in 1967 werd verbreed en daarbij het oude stratenpatroon aantastte⁵.

4.4 RESULTATEN VAN DE OPGRAVING

4.4.1 **Overzicht van de resultaten**

De opgraving bracht resten van het kerkhof aan het licht. Het gaat om een totaal van 55 grafkuilen en 56 geregistreerde individuen waarvan er 50 konden worden ingezameld⁶. Zes waren te slecht bewaard om te recupereren. Door de relatief slechte bewaringstoestand en de kleine werkput konden slechts 13 van de 56 skeletten volledig (>75%) geborgen worden. De overige 43 skeletten waren slechts fragmentair (<25%, 33 individuen) of onvolledig bewaard (10 individuen). Het ging uitsluitend over individuele kistbegravingen in rechthoekige (10) tot trapezoïdale (13) kisten. Er konden twee kerkhoffasen worden onderscheiden. De recentste fase bestond uit begravingen met het hoofd naar het zuiden (36) of noorden (1). De oudste fase bestond uit begravingen met het hoofd naar het westen (5). Naast graven werd ook één ondiepe ronde kuil geregistreerd waar enkele fragmenten menselijk bot in staken. Het gaat waarschijnlijk ook om een verstoord graf.

Door de zware grond was het moeilijk om op het terrein zelf reeds het geslacht te bepalen. Toch konden al minstens 3 vrouwelijke individuen vastgesteld worden. Daarnaast werden 3 mogelijke vrouwelijke individuen en 1 mogelijk mannelijk individu geregistreerd (Tabel 4). Het ging voornamelijk om volwassen individuen (32) maar er waren ook 2 onvolwassen individuen aanwezig.

	Compleet (>75%)	Fragment (<25%)	Onvolledig	Totaal
Aantal	13	33	10	56

Tabel 1 : volledigheid van de gerecupereerd skeletten.

⁴ Inventaris Onroerend Erfgoed 2023b.

⁵ Ibidem

⁶ In sommige gevallen kon geen kist-aflijning of grafkuil geregistreerd worden in het vlak (vb. bij S79 en S89). Dit verklaart het groter aantal individuen dan grafkuilen.

	N-Z	W-O	Z-N	Totaal
Aantal	1	5	36	42

Tabel 2: Oriëntatie van de begravingen.

	Onbekend	Adult	Subadult (baby, kind, juveniel)	Eindtotaal
Aantal van Leeftijd	22	32	2	56

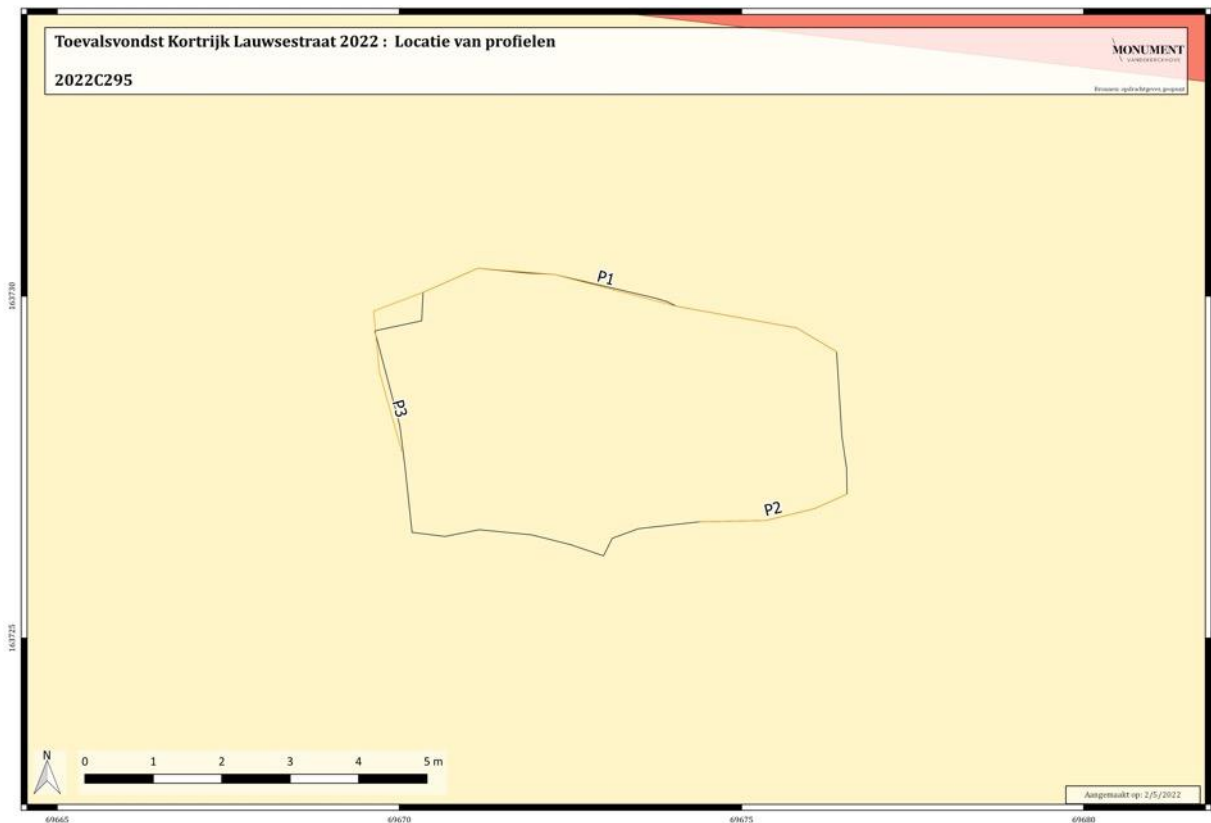
Tabel 3: Leeftijdsverdeling van de populatie.

	Onbekend	Man?	Vrouw	Vrouw?	Eindtotaal
Aantal van Geslacht	49	1	3	3	56

Tabel 4: Geslachtsverdeling binnen de populatie.

4.4.2 Stratigrafie

Drie profielen werden geregistreerd, met name de noordelijke (P1), zuidelijke (P2) en westelijke (P3) putwand (Figuur 9).

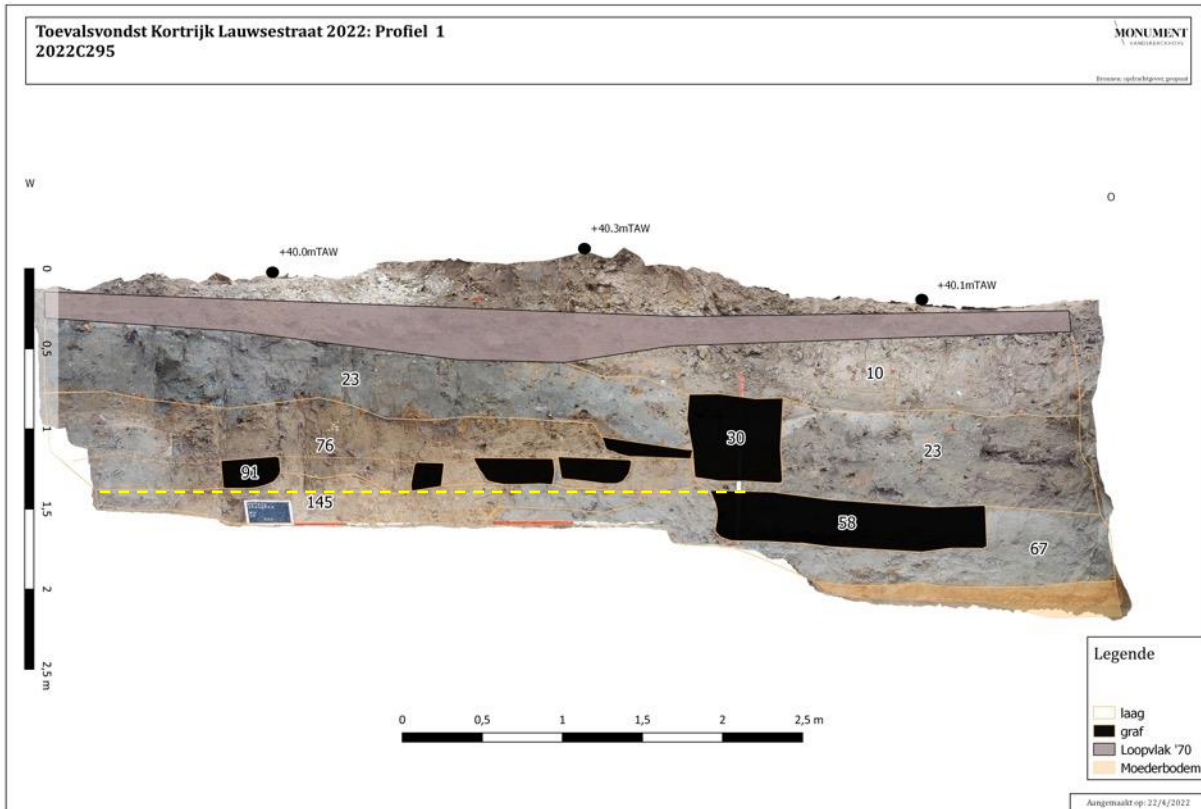
Figuur 9: Locatie van de profielen in de opgravingsssleuf, geprojecteerd op het GRB. Bron: Geopunt.be

In profiel 1 (Figuur 10) waren onder het loopvlak van de jaren 1970 twee pakketten te zien die ook werden aangetroffen in het archeologisch vlak 1. Het ging om een grijsbruin pakket (L10) met relatief veel baksteenbrokken. Dit pakket bevond zich op een naar het oosten aflopend blauw lempakket (L23). Laag 23 bevatte de meeste begravingen van vlakken 2 en 3. In het westen onder laag L23 bevond zich een oranje-bruin pakket dat ook verschillende graven bevatte. Deze laag kon geïnterpreteerd worden als een kerkhoflaag. De bovenkant van de laag (aangeduid met gele stippellijn) was mogelijk geroerd aangezien er boven de graven geen kuilinsteek te zien was. Laag L145 bevatte geen skeletten meer en was verder ook steriel. Mogelijk ging het hier om een geoxideerde moederbodem of om uitloging van het bovenliggende pakket. Onder lagen L145 en L53 bevond zich een gereduceerd

leempakket L67 dat waarschijnlijk als moederbodem mag geïnterpreteerd worden. De onderkant van dit pakket werd begrensd door een band met ijzerconcreties. Mogelijk vormde deze een ondoordringbare laag waarop water stagneerde. Dit verklaart de gereduceerde toestand van laag L67. Onder het ijzerhoudend bandje bevond zich een lemige oranje moederbodem.

Op Profiel 1 zijn de twee kerkhoffasen duidelijk te zien. De graven van de oudste fase (o.a. S58) worden gesneden door laag L23 die met L76 en L10 tot de recentste kerkhoffase behoren.

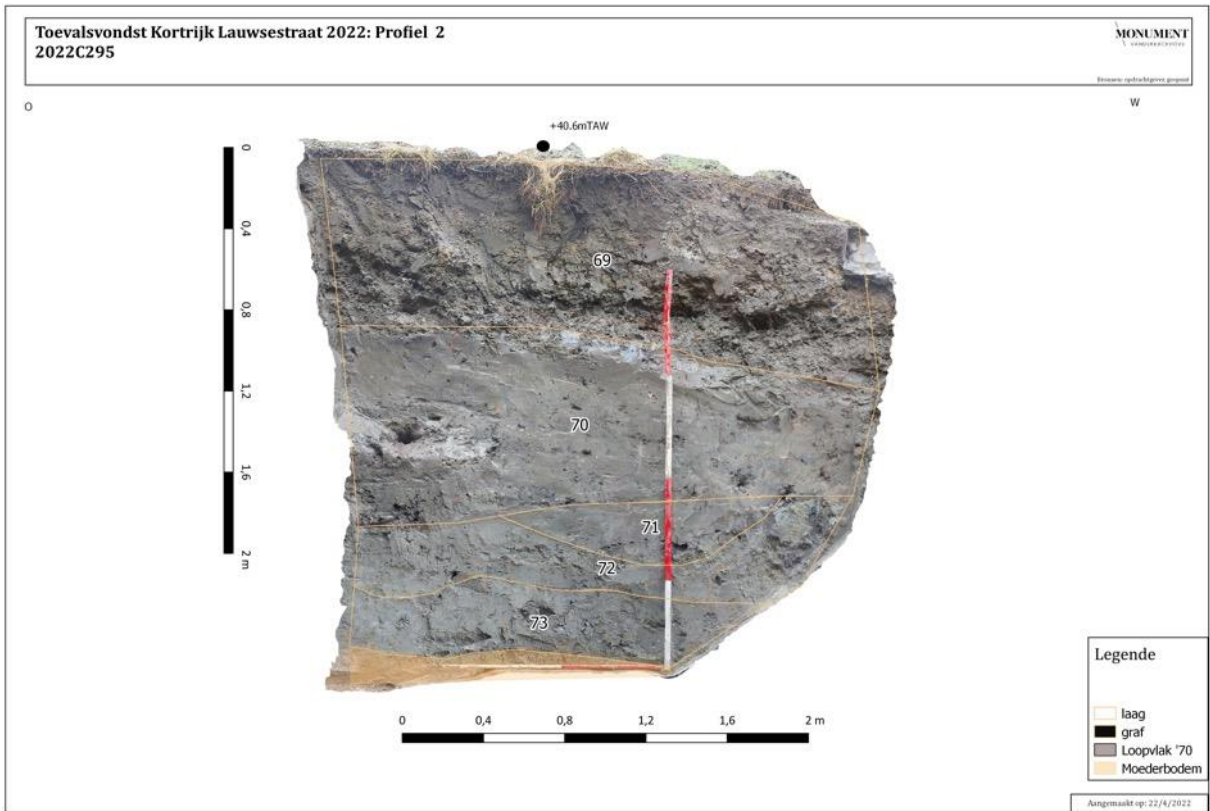

Figuur 10: Orthofoto Profiel 1 met aanduiding van lagen, graven en moederbodem.

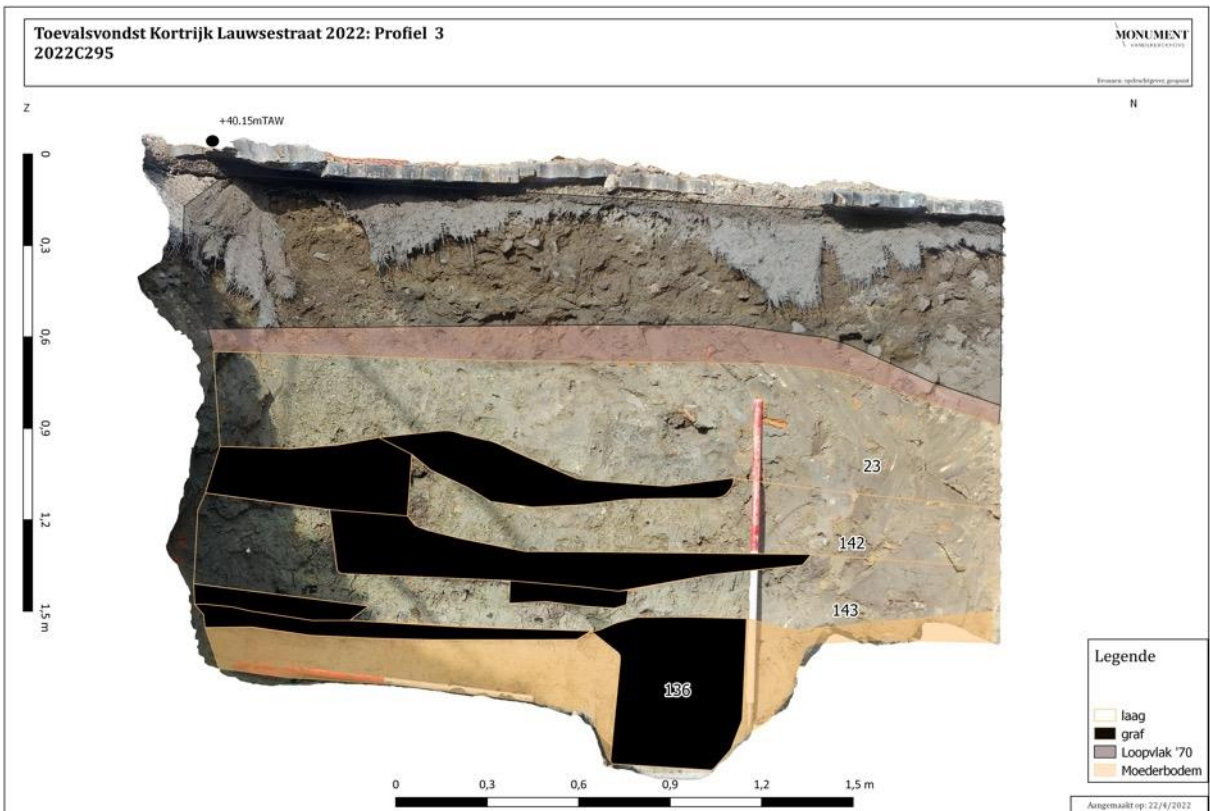
Profiel 2 gaf een zeer gelijkaardig beeld (Figuur 11). De recente ophoging, Laag L69, is onderaan begrensd door een laagje grind dat het loopvlak van de jaren 1970 vertegenwoordigt. Onder deze laag bevond zich een grijzig bruin leempakket met relatief veel baksteenbrokken (L70). Dit pakket is waarschijnlijk gelijk te stellen met L23 uit profiel P1. Onder laag L70/23 bevond zich een blauwbruine leemlaag die mogelijk de vulling is van de aanlegkuilen van graven S62 en S65 uit de oudste kerkhoffase. Laag L73 kan gelijkgesteld worden met L67 uit profiel P1. Een (graf)kuil L71, gelinkt aan de jongste kerkhoffase was ingegraven in laag L72.

Profiel 3 bevestigt de eerder opgestelde stratigrafie (Figuur 12). Opnieuw is een recent ophogingspakket te zien dat boven op het loopvlak van de jaren 1970 ligt. Daaronder bevindt zich een blauwbruine leemlaag L23 waaronder zich minstens 3 niveaus met noord-zuid georiënteerde graven bevinden die telkens worden afgedekt door een blauwbruin leempakket (L23, L142 en L143). Een vierde niveau met begravingen is een stuk dieper in de moederbodem ingegraven (S136).

Figuur 11: Profiel 2.

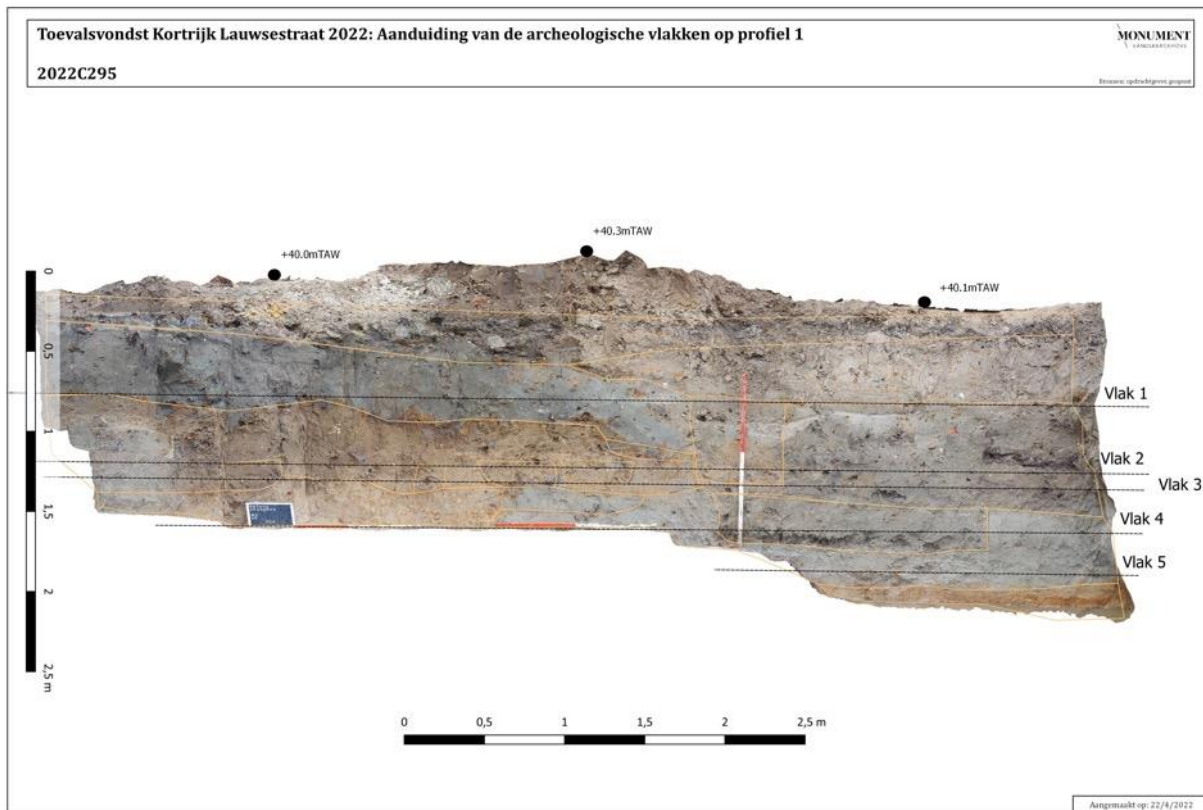

Figuur 12: Profiel 3.

4.4.3 Sporen en structuren

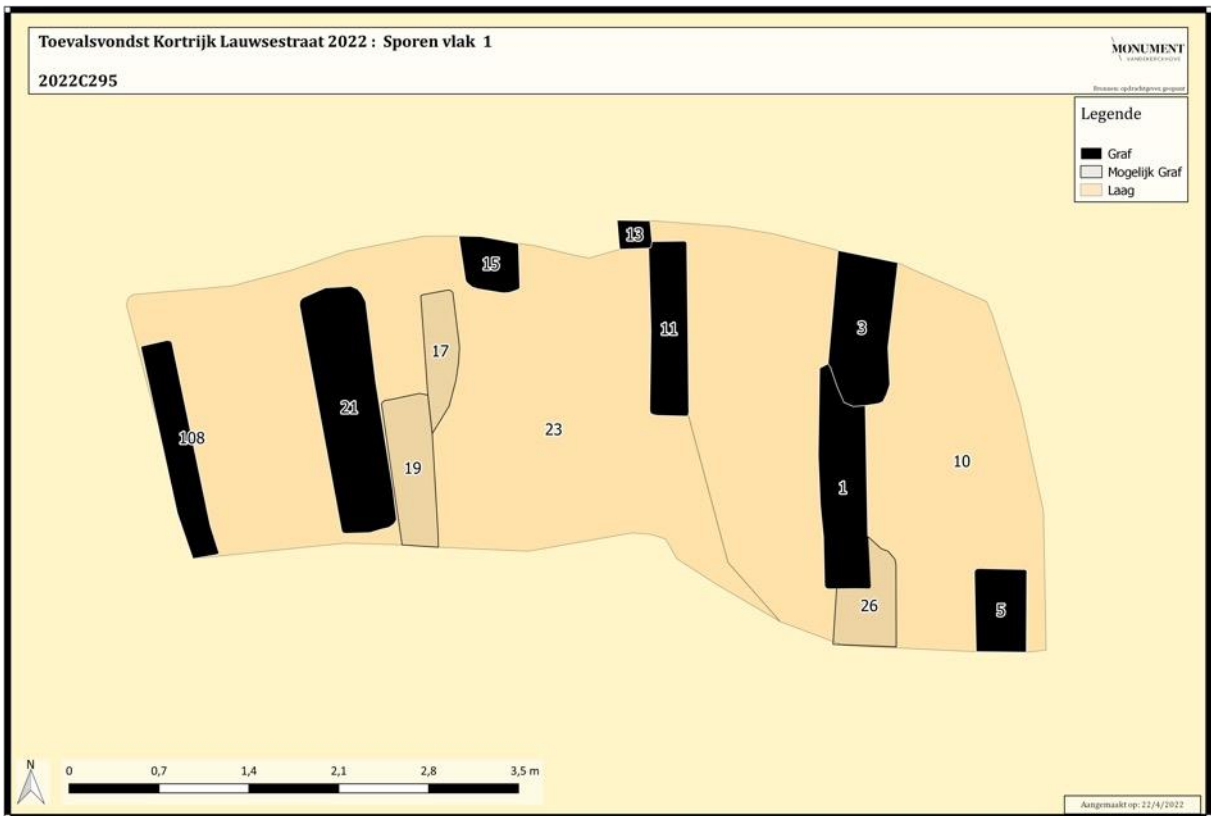
Er werden 5 archeologische vlakken aangelegd. Deze worden in Figuur 13 aangeduid en hieronder besproken.

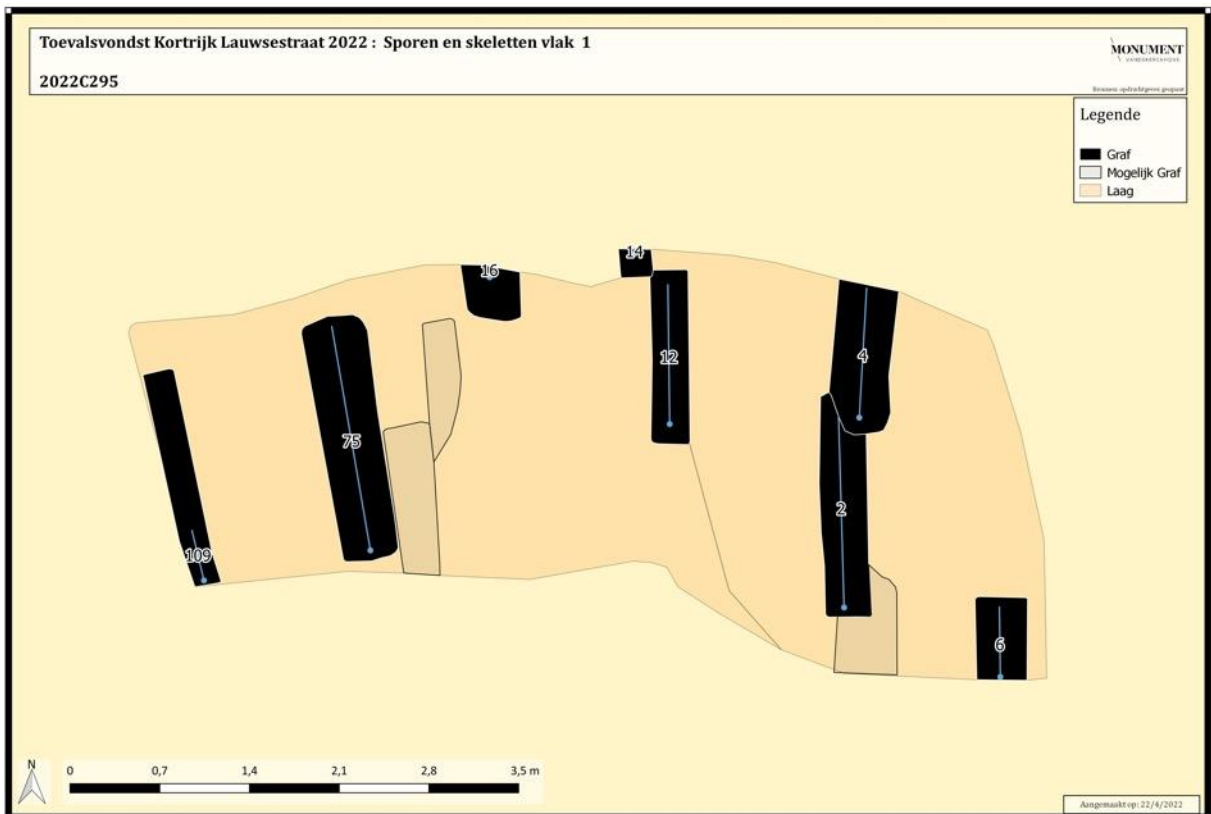
Figuur 13: Aanduiding van de archeologische vlakken op het referentieprofiel P1.

4.4.3.1 Vlak 1

De aannemer had de werkput al afgegraven tot vlak 1 op een diepte van +39,40m TAW (Figuur 2). In dit eerste vlak (Figuur 14) werden 8 graven geregistreerd met duidelijke kist-aflijning (S1, S3, S5, S11, S13, S15, S21, S108). Drie rechthoekige kuilen hadden wel de vorm en afmetingen van een graf, maar er kon geen skelet noch kist-aflijning worden vastgesteld (S17, S19, S26). In het vlak konden twee lagen worden geregistreerd. Laag L10 was een grijsbruine lemige laag met veel brokken baksteen en houtskool. Deze laag lag op laag L23. Deze laatste had een blauwe kleur en bevatte minder baksteenbrokken. Bij aanleg werd een metalen plaatje gerecupereerd waarop de datum '1923' te zien was (cfr. Infra, Figuur 34). Dit geeft een duidelijke *terminus post quem* voor de graven die in deze laag en in laag L10 zijn uitgraven.

Figuur 14: Sporen in vlak 1 met grafkuilen S1, S3, S5, S11, S13, S15, S21 en S108 en mogelijke grafkuilen S17, S19 en S26.

Figuur 15: De aangetroffen grafkuilen in vlak 1 met de blauwe lijn als weergave van het erin aangetroffen skelet (S2, S4, S6, S12, S14, S16, S75, S109).

De individuen in vlak 1 liggen allemaal op hun rug met het hoofd naar het zuiden (Figuur 15). In associatie met individuen S2 en S75 werden enkele vondsten gedaan:

Op Skelet S2 werd een knoopje gevonden in witte kunststof. Dit wijst op een recente datering voor het graf. Naast het knoopje werden ook textiel verzameld en een metalen hangertje.

Bij het begraven van individu S75 was er ter hoogte van de buik een kruisbeeld aanwezig. Er kon niet worden vastgesteld of dit beeld bij de begraafing op de kist dan wel direct op het individu werd geplaatst. Daarnaast was ook een riem met sterk gecorrodeerde riemsluiting bewaard (Figuur 16).

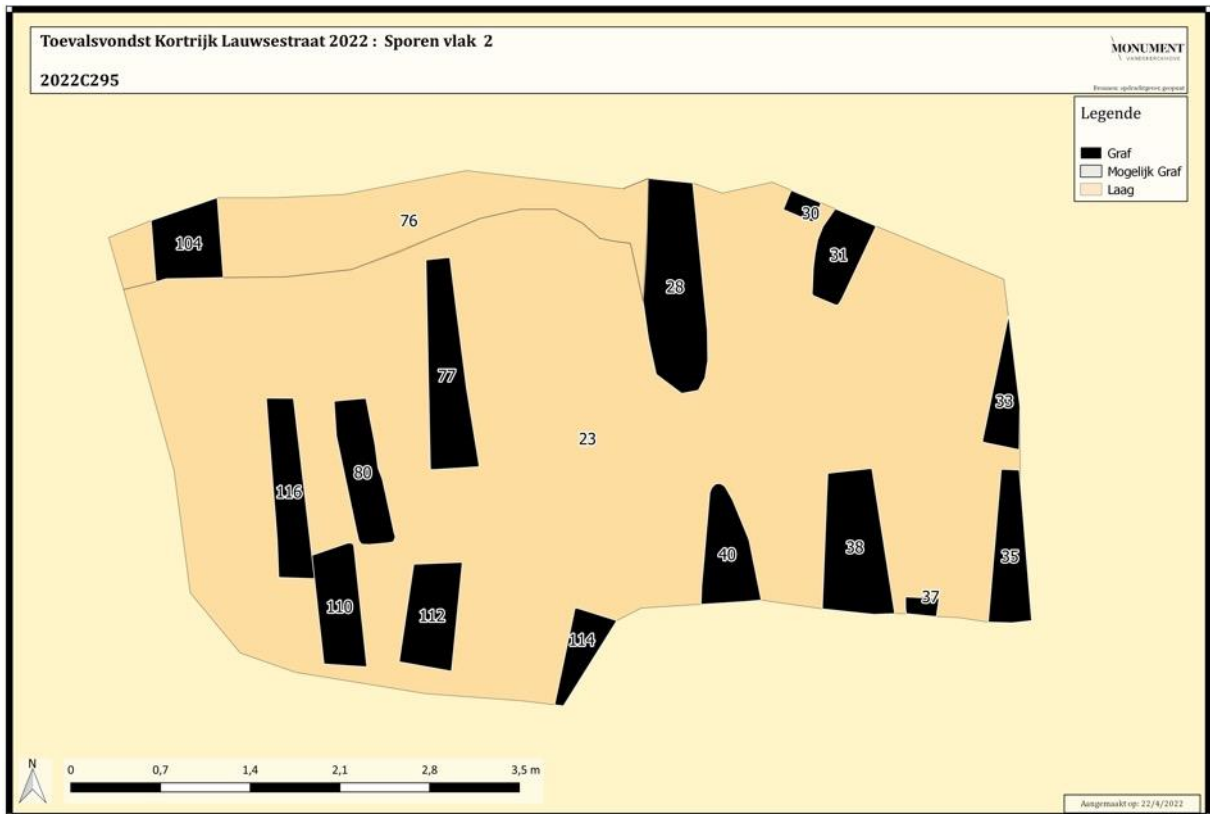
Figuur 16: Individu S75 met kruisbeeld ter hoogte van de onderbuik.

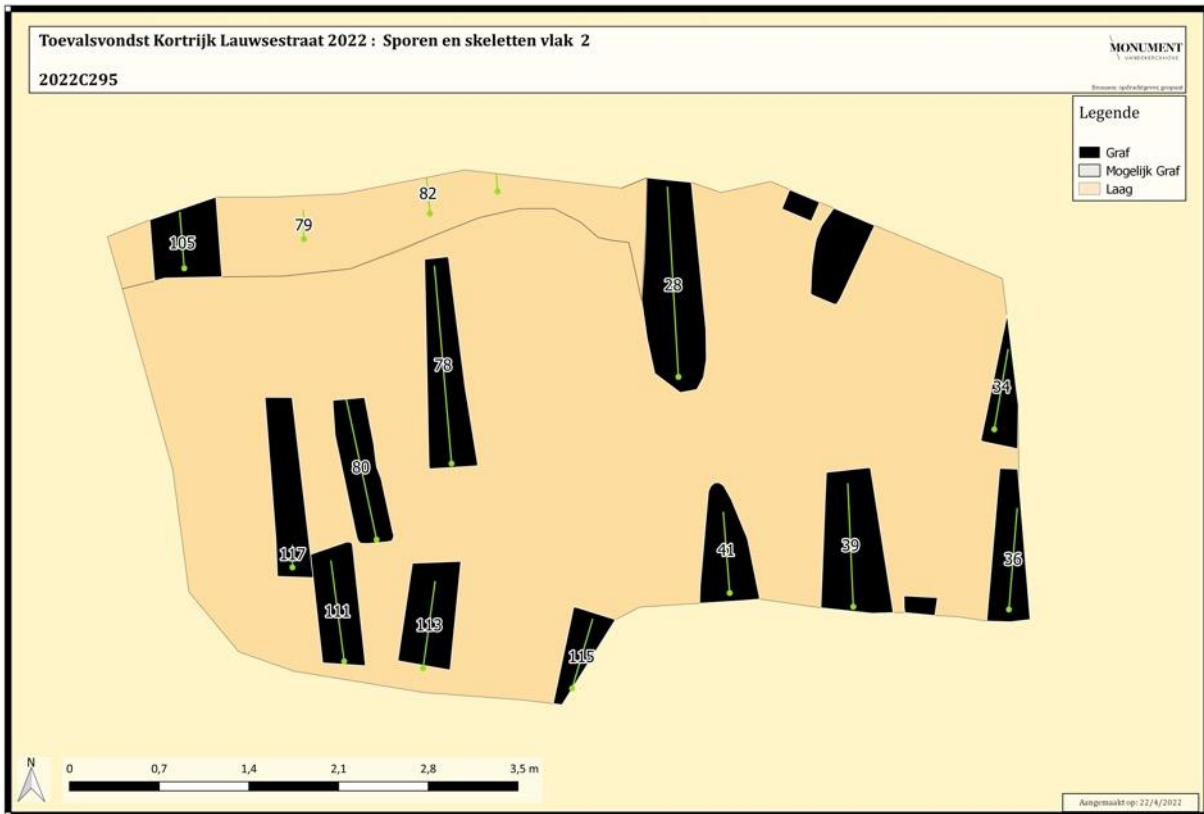
4.4.3.2 Vlak 2

Ook in vlak 2 tekenden zich verschillende kistbegrovingen af (

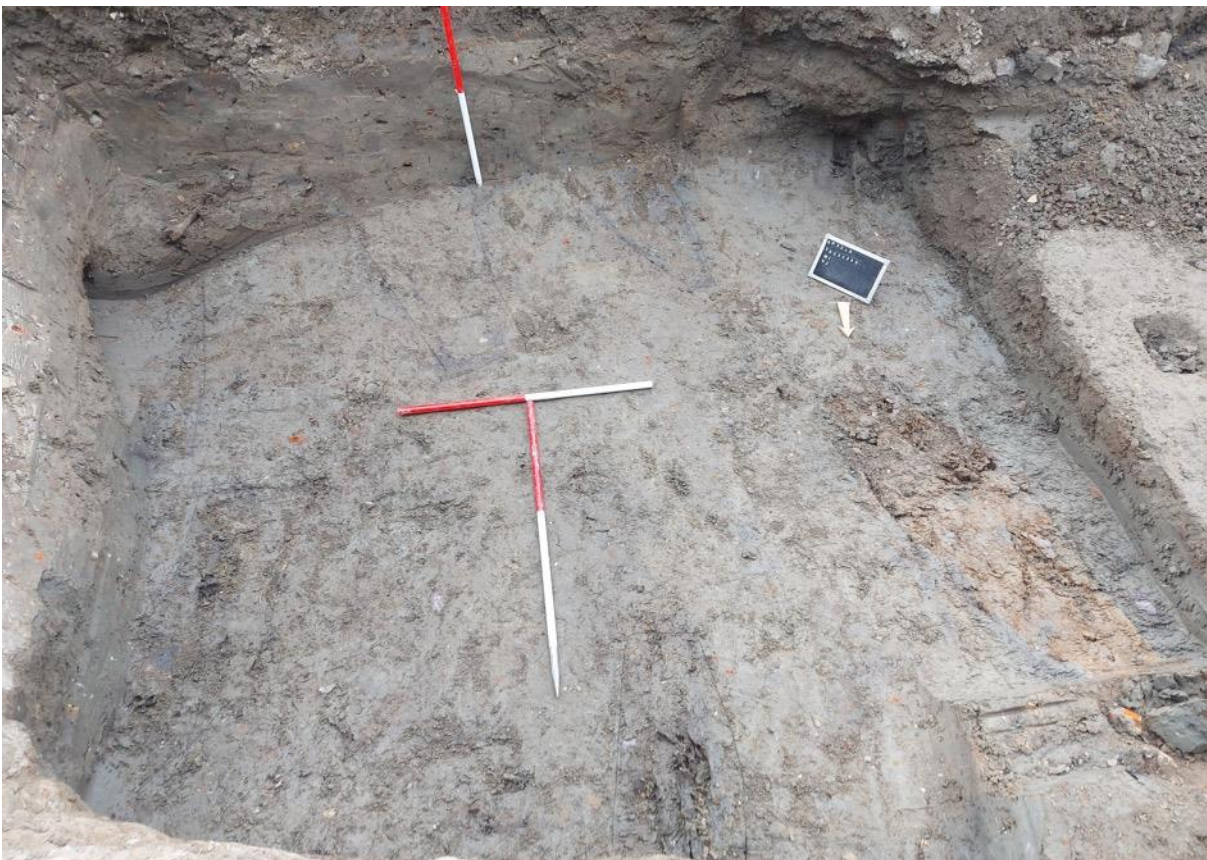
Figuur 17, Figuur 19) (+39,08mTAW). Deze zijn allen ingesneden in de blauwe leemlaag L23 die al zichtbaar was in vlak 1. In het noordoosten van de werkput was een oranje-bruine leemlaag zichtbaar (L76). Het gaat waarschijnlijk om een recenter kerkhofpakket waarin één duidelijke kist-aflijning zichtbaar was (S104) en de schedels van zeker 3 individuen waarbij geen kist-aflijning kon worden vastgesteld. Ook in vlak 2 lagen alle individuen met het hoofd naar het zuiden (Figuur 18). Bij skelet S28 werd onder het kistdeksel een klein kruisbeeldje aangetroffen in metaal (Figuur 20). In de kist S40 werd opnieuw een knoopje gevonden in witte kunststof.

Figuur 17: Sporen vlak 2 met grafkuilen S28, S30, S31, S33, S35, S37, S38, S40, S77, S80, S104, S110, S112, S114, S116.

Figuur 18: De aangetroffen grafkuilen in vlak 2 met de groene lijn als weergave van het erin aangetroffen skelet (S28, S34, S36, S39, S41, S78, S79, S80, S82, S105, S111, S113, S115, S117).

Figuur 19: Overzichtsfoto van werkput 1 - vlak 2.

Figuur 20: Individu S28 met een kruisbeeldje gevonden op de borst.

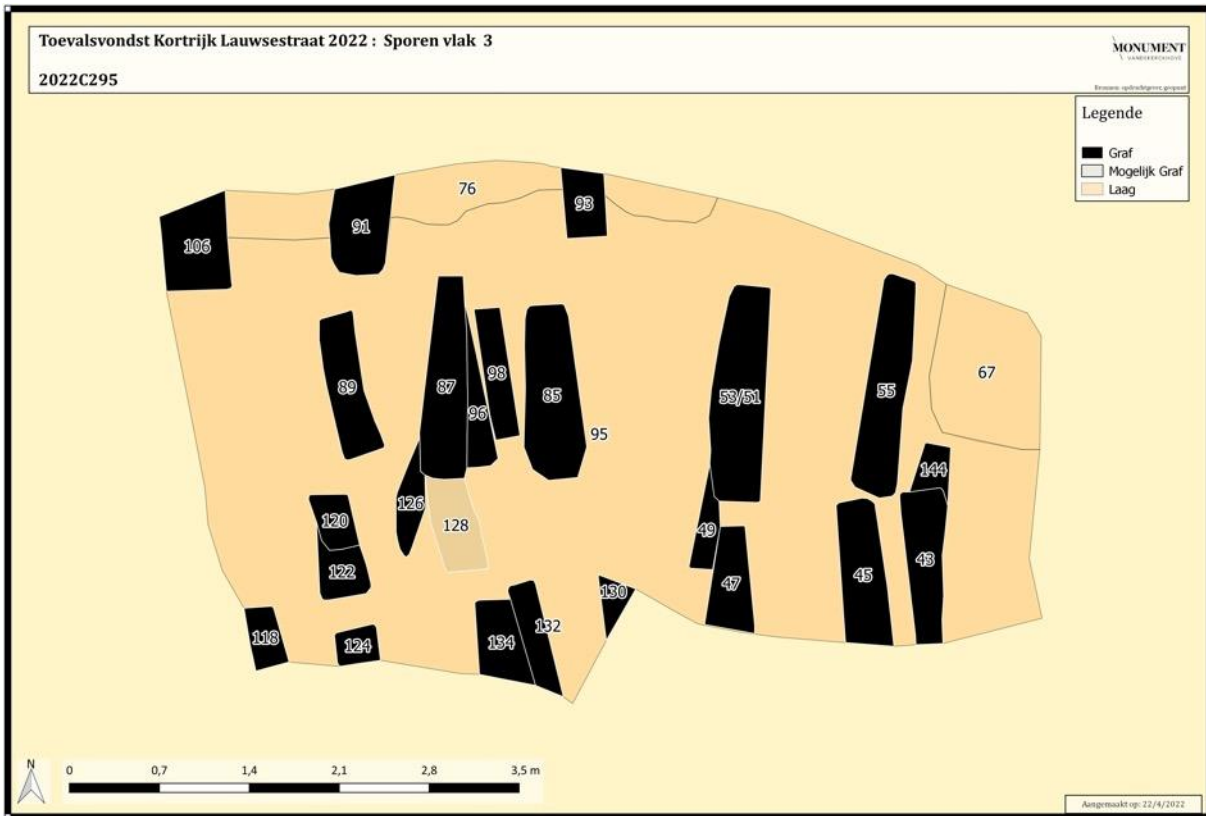
4.4.3.3 Vlak 3

Tussen vlak 2 (+39,08mTAW) en vlak 3 (+38,98mTAW) ging de blauwe leemlaag L23 over in een homogene groenig blauwe leemlaag met zeer weinig baksteen- en houtskoolinclusies. In het noordoostelijk deel van de werkput was laag L76 nog aanwezig. De hier aanwezige kisten sneden echter zowel laag L95 als L76 (bijvoorbeeld Figuur 23). In het noordoosten kwam een quasi steriele blauwe laag tevoorschijn die werd geregistreerd als laag L67. Het gaat waarschijnlijk om de gereduceerde moederbodem.

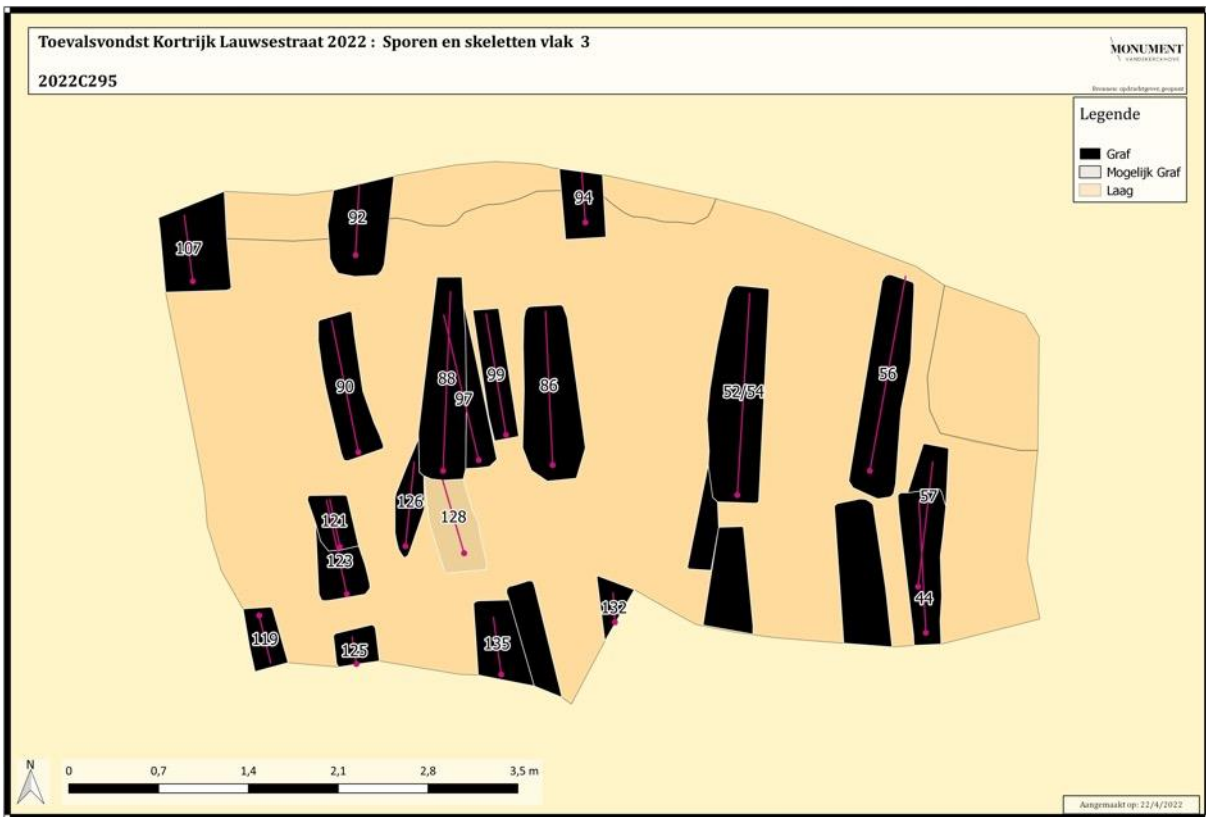
In laag 95 bevonden zich een groot aantal zuid-noord georiënteerde kisten waarvan sommige net boven elkaar zaten (S88 en S97; S44 en S57) (Figuur 21, Figuur 22 en Figuur 24). Alle individuen lagen opnieuw met het hoofd richting het zuiden met uitzondering van S119 (in het zuidwesten van de sleuf Figuur 22), die met het hoofd naar het noorden lag.

Verschillende graven hadden een duidelijke kist-aflijning (S49, S47, S45) maar bij het verdiepen werden geen menselijke resten gerecupereerd. Dit kan mogelijk verklaard worden door de slechte bewaring of door een ruimingsactie bij de aanleg van graven S39 en S41 die op dezelfde locatie maar op het hoger gelegen vlak 2 zijn aangetroffen.

Figuur 21: Sporen vlak 3 met grafkuilen (S43, S45, S47, S49, S53/51, S55, S85, S87, S89, S91, S93, S96, S98, S106, S118, S120, S122, S124, S126, S130, S132, S134, S144) en mogelijke grafkuilen S128.

Figuur 22: De aangetroffen grafkuilen in vlak 3 met de rode lijn als weergave van het erin aangetroffen skelet (S44, S56, S57, S52/54, S86, S88, S92, S94, S97, S99, S107, S119, S121, S123, S125, S126, S128, S132, S135).

Figuur 23: Skelet 92 waarvan de grafkuil laag L76 en L95 snijdt.

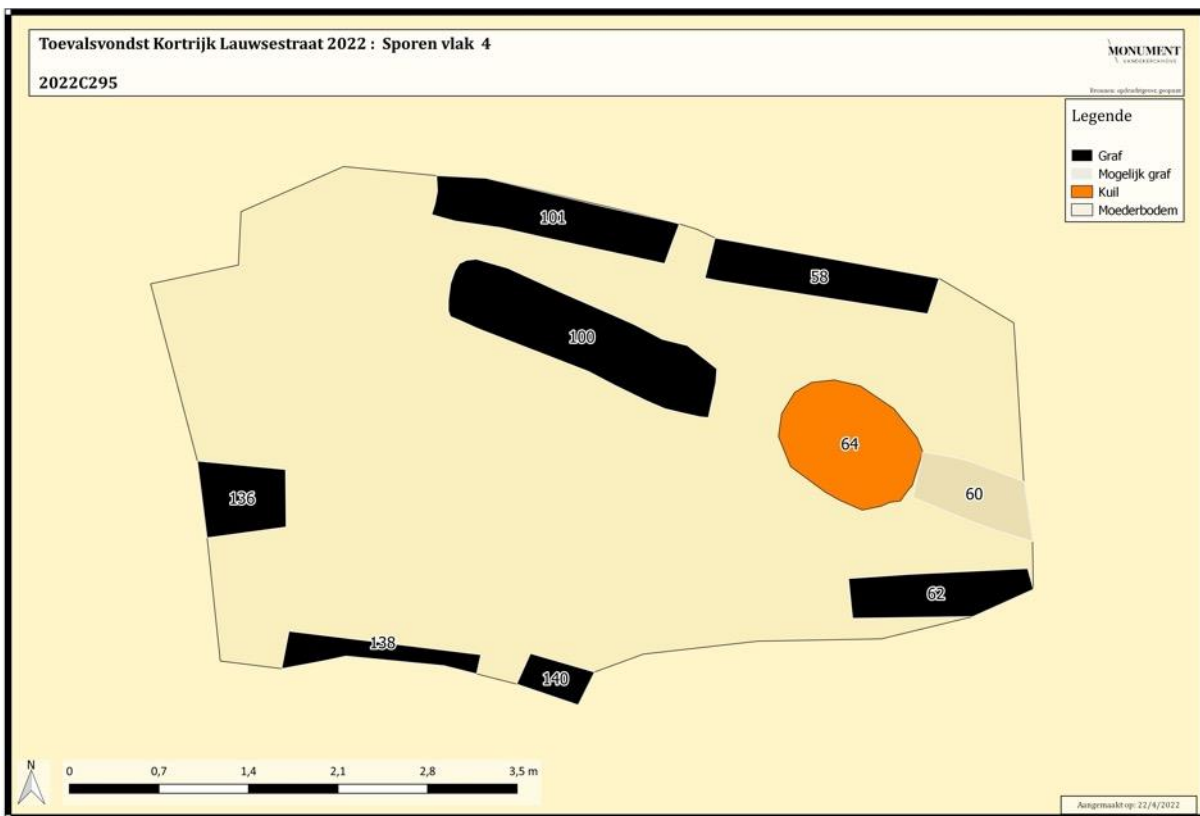

Figuur 24: Overzichtsfoto van het westelijk deel van het studiegebied op het niveau van vlak 3.

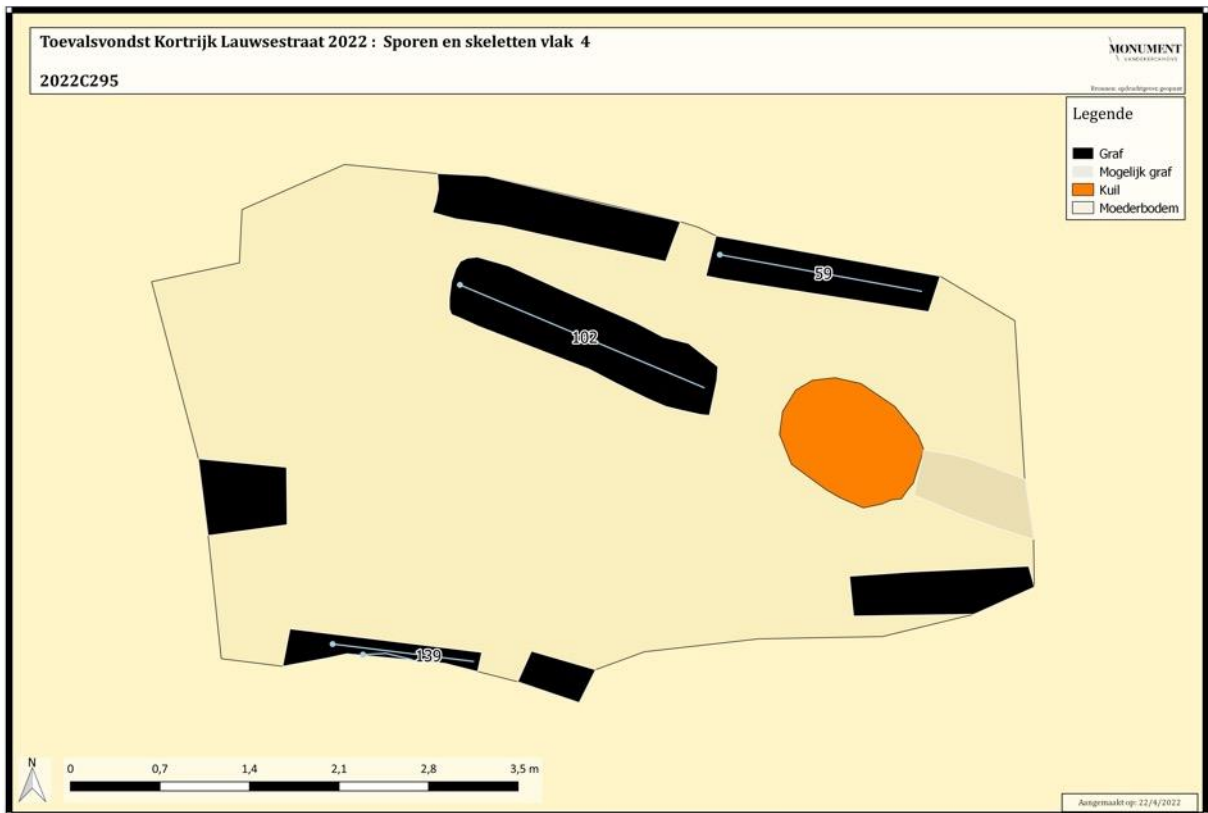

4.4.3.4 Vlak 4 en 5

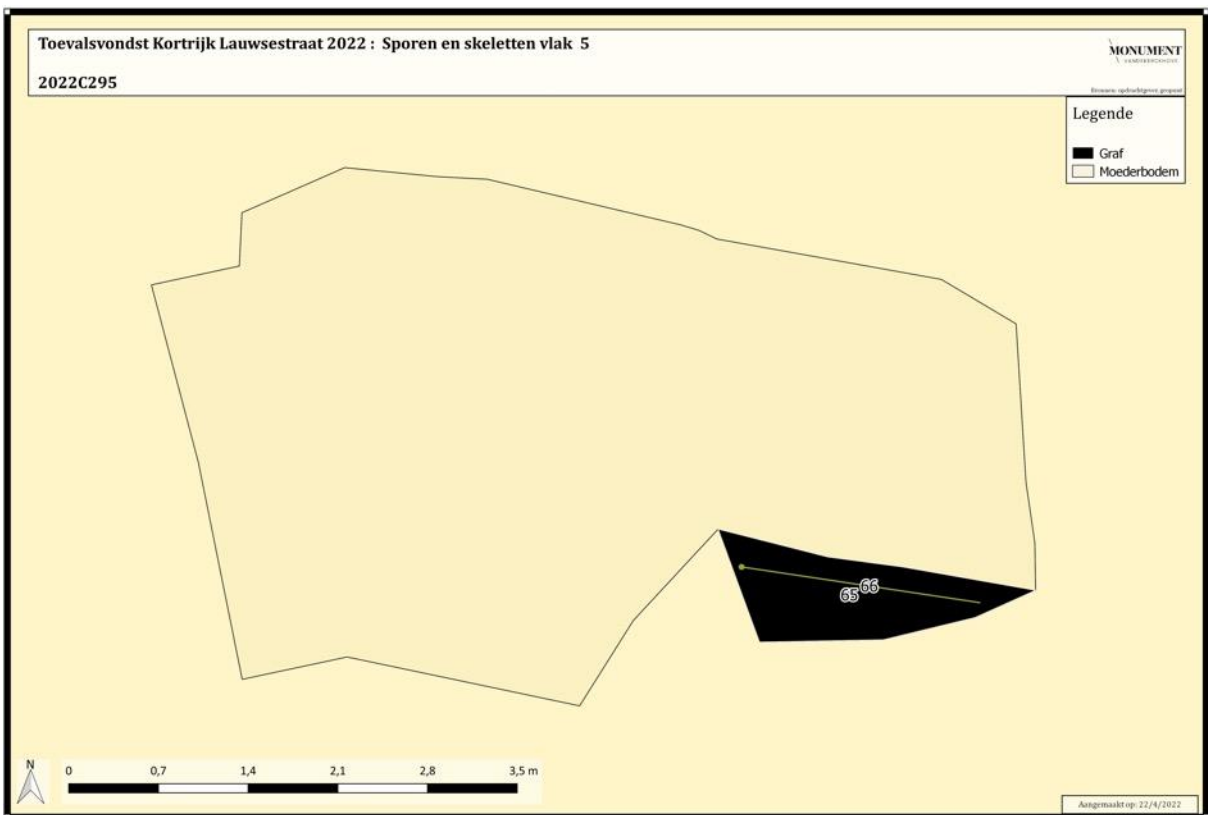
Vlakken 4 (+38,64mTAW) en 5 (+38,53mTAW) vertegenwoordigden de oudste kerkhoffase (Figuur 25 en Figuur 27). De kisten hadden, in tegenstelling tot de recentere fase, een noordoost-zuidwest oriëntatie. De sporen bevonden zich in laag L67 die waarschijnlijk de gereduceerde moederbodem vertegenwoordigde. De bewaring van de sporen was een heel stuk slechter dan in de bovenliggende vlakken. Hoewel de kist-aflijningen duidelijk waren, werden geen sporen van hout aangetroffen. Ook de skeletten zelf waren slecht bewaard waardoor bij sommige kisten enkel een lijkschaduw zichtbaar was (S100). Enkel S58 was relatief goed bewaard (Figuur 29). Andere kisten bevatten zelfs geen bewaarde menselijke resten (S62, S101, S140; S136) (Figuur 26).

Figuur 25: Sporen vlak 4 met grafkuilen (S58, S62, S100, S101, S136, S138, S140); mogelijk graf S60 en kuil S64.

Figuur 26: De aangetroffen grafkuilen in vlak 4 met de lichtblauwe lijn als weergave van het erin aangetroffen skelet . We zien skeletten S59, S102 en S139.

Figuur 27: Sporen vlak 5 met grafkuil S65 en skelet S66.

Figuur 28: Werkput 1 - vlak 4 na vrijleggen van de hier aanwezige skeletten gelinkt aan de oudste kerkhoffase, links onderaan is skelet S59 te zien.

Figuur 29: Spoor 58 met Skelet S59.

Het als kuil geïnterpreteerde spoor S64 bevatte los bot. De vulling was sterk gelijkend op deze van de graven maar er kon geen duidelijke grafvorm worden herkend. Het gaat hier waarschijnlijk om een verstoord graf⁷.

Onder graf S62 bevond zich in het vlak 5 nog een laatste graf S65 met noordoost-zuidwest oriëntatie. Er kon geen duidelijk daterend materiaal worden gerecupereerd uit de sporen in vlakken 4 en 5. Een nagel in spoor S136 (INV67) is hier de enige vondst. Doordat vermoed werd dat men hier met de oudste

⁷ Een interpretatie als knekelput is zeker ook mogelijk maar er zat relatief weinig bot in de vulling. De individu telling (MAI) was ook slechts 1.

kerkhofffase te maken had, werd, in overleg met het agentschap en BAAC Vlaanderen⁸ beslist om een ¹⁴C datering (RICH-32798, Figuur 30) uit te voeren op individu S59. Dit leverde een datering op van 860 ± 23 BP, wat gekalibreerd met 95,4% probabilliteit een datering tussen 1150 AD en 1260 AD oplevert. Het individu kan met andere woorden gedateerd worden in de tweede helft 12de tot eerste helft 13de eeuw (Figuur 30, Bijlage 19).

RICH-32798 (M55) : 860±23BP
68.2% probability
1170AD (68.2%) 1220AD
95.4% probability
1150AD (95.4%) 1260AD

Figuur 30: De resultaten van de ¹⁴C datering op S59 (© KIK/IRPA).

4.4.4 Vondsten

In de vulling van de kisten werden verschillende voorwerpen aangetroffen. Gezien het recente karakter wordt hieronder slechts een selectie besproken. Het betreft voornamelijk delen van kledij of lijkwaden (speldjes, knoopjes) en ornamenten die in of op de kist lagen. Zwarte knoopjes in kunststof werden aangetroffen op de lichamen met nummers S2 en S52. De knoopjes waren aan de voorkant uitgewerkt met een plantenmotief, waarschijnlijk een gestileerde distel (Figuur 31).

Bij verschillende individuen werden ook witte kunststof knoopjes gevonden. Deze onversierde knoopjes hadden soms 4 (S2, S44, S86, S117) en soms 2 gaatjes (S41, S75, S74, S121, S127). Ze zijn vermoedelijk te associëren met onderkledij. Zowel de witte als de zwarte kunststofknoopjes zijn waarschijnlijk 19de-eeuws.

Figuur 31: Zwarte kunststof knoopjes aangetroffen ter hoogte van de borst van S52 (INV76).

Er werden ook enkele metaalvondsten aangetroffen. Uit S28 werd, net onder het kistdeksel, een metalen kruisbeeld met Christus in een koperlegering gerecupereerd. Het kruis zelf is een houten kruis met een omlijsting in koperlegering. Aan de achterkant was nog textiel aanwezig (6). Een tweede kruisbeeld werd gevonden op het bekken van S75 (INV35, Figuur 33). In laag L23 werd een ijzeren

⁸ BAAC Vlaanderen voerde in de zomer van 2021 een onderzoek uit op onder andere menselijke resten binnen de Sint-Corneliuskerk (TV8255, TV8544). De ¹⁴C datering werd via BAAC uitgevoerd. Note *et al.* 2023.

fietsplaatje aangetroffen met opschrift '50068/1923/West-Vlaanderen' (8). De overige metaalvondsten bestonden voornamelijk uit kistnagels, riemsluitingen, knoopjes en kistbeslag.

Figuur 32: Kruisbeeldje uit S28 (INV20).

Figuur 33: S75 met kruisbeeld ter hoogte van het bekken (INV36).

Figuur 34: Fietsplaatje met opschrift '50068/1923/West-Vlaanderen' gevonden in laag L23 op vlak 2.

Tot slot werden enkele fragmenten aardewerk gerecupereerd. Het ging onder andere om een randje industrieel wit (INV72, S2 en INV79, S75); een faiencefragment met blauwgrijs glazuur en paarse en groene decoratie (INV81, S92) en een faiencerandje met blauwe beschildering (INV83, S117).

5 ANTROPOLOGISCHE ANALYSE

In overleg met het agentschap werd beslist om de aangetroffen noord-zuid georiënteerde skeletten (en vondstmateriaal) uit de bovenste 3 vlakken niet verder te onderzoeken aangezien het op basis van het vondstmateriaal om relatief recente skeletten gaat. Deze resten worden enkel zorgvuldig gearhiveerd.

De kisten in vlakken 4 en 5 waren in tegenstelling tot de recentere begravingen noordoost-zuidwest georiënteerd en behoorden tot de oudste kerkhoffase. Er werden verschillende kist-aflijningen aangetroffen maar slechts 1 spoor (S58) bevatte effectief nog een relatief goed bewaard skelet (S59). Dit skelet werd via 14C-datering in de tweede helft 12de – 1ste helft 13de eeuw gedateerd (RICH-32798, Figuur 29). De resultaten van de archeologische opgraving die werd uitgevoerd binnen de Sint-Corneliuskerk⁹ bieden mogelijk de kans om de skeletten uit deze fase verder te contextualiseren.

⁹ Note et al. 2023, in opmaak

Het gedateerde individu S59 werd onderworpen aan een basisanalyse¹⁰. De analyse wees uit dat het om een 25 tot 35 jaar oude man ging met een lichaamslengte van 170,1 meter. Een gebrekkige tandhygiëne blijkt uit de aanwezigheid van een abces ter hoogte van de voorkiezen, tandsteen en *parodontitis*¹¹. Het rechter kaakgewricht (*temporomandibulair* gewricht) was volledig vervormd, mogelijk door een slecht geheelde breuk (Figuur 35 en Figuur 36). Bij de nekwerfels werd degeneratie van de tussenwervelschijven vastgesteld (*Degenerative Disc Disease*).

Figuur 35: Rechter kaak van individu S59 met duidelijke vervorming van het rechter kaakgewricht.

¹⁰ Deze basisanalyse werd uitgevoerd door Monument Vandekerckhove en mee opgenomen in de analyse van de resultaten binnen de Sint-Corneliuskerk uitgevoerd door Nandy Dolman (BAAC, Note et al. 2023).

¹¹ Gevorderde tandvleesontsteking

Figuur 36: De schedel van individu S59 met aanduiding van het rechter kaakgewricht.

6 SAMENVATTING

Bij graafwerken buiten de Sint-Corneliuskerk te Aalbeke (Kortrijk) werden menselijke resten aangetroffen. Dit gaf aanleiding tot de melding van een toevalsvondst.

In een relatief kleine werkput (21m²) werden in 5 archeologische vlakken een totaal van 55 grafkuilen en 56 skeletten aangetroffen. Een totaal van 50 skeletten kon worden ingezameld. Door de relatief slechte bewaringstoestand en de kleine werkput konden slechts 13 van de 56 skeletten volledig (>75%) geborgen worden. De overige 43 skeletten waren slechts fragmentair (<25%, 33 individuen) of onvolledig bewaard (10 individuen). Het ging uitsluitend over individuele kistbegrovingen in rechthoekige (10) of trapezoidale (13) kisten.

Er konden twee kerkhoffasen worden onderscheiden. De recentste fase kon op basis van de vondsten in de 20ste eeuw worden geplaatst. In deze periode werden de individuen begraven met het hoofd naar het zuiden (36) of het noorden (1).

Een oudere fase kon van deze recente fase worden onderscheiden door de oost-west oriëntatie van de graven waarbij alle individuen (5) met het hoofd naar het westen waren gericht. Op basis van 14C datering op één van de skeletten uit deze fase (S59) kon deze fase in het tweede deel van de 12de eeuw en het eerste deel van de 13de eeuw worden geplaatst. Naast graven werd ook één ondiepe ronde kuil geregistreerd waar enkele fragmenten menselijk bot in staken. Het gaat waarschijnlijk ook om een verstoord graf.

Door de zware grond was het moeilijk om op het terrein het geslacht te bepalen. Toch konden minstens 3 vrouwelijke individuen vastgesteld worden. Daarnaast werden 3 mogelijke vrouwelijke individuen en 1 mogelijk mannelijk individu geregistreerd (Tabel 4). Het ging voornamelijk om volwassen individuen (32) maar er waren ook 2 onvolwassen individuen aanwezig.

7 BEWARING VAN HET ARCHEOLOGISCH ENSEMBLE

Het archeologisch ensemble (onderzoeksdocumenten, botmateriaal, vondsten en stalen) worden bewaard in het onroerenderfgoeddepot Trezoor te Kortrijk.

8 BIBLIOGRAFIE

8.1 LITERATUUR

NOTE K., DOLMAN N., BAKX R., JANSSENS N., SCHYNKEL E. & STERN C. 2023: *Aalbeke Sint-Corneliuskerk (Kortrijk, W.-VI.). Eindverslag van een toevalsvondst*. Onderzoeksrapport Onroerend Erfgoed 286.

[HTTPS://OAR.ONROERENDERFGOED.BE/ITEM/6557](https://oar.onroenderfgoed.be/item/6557)

8.2 DIGITALE BRONNEN

INVENTARIS ONROEREND ERFGOED 2023A: *Parochiekerk sint-Cornelius*. [online], <https://inventaris.onroenderfgoed.be/erfgoedobjecten/60441> (geraadpleegd op 4/5/2023).

INVENTARIS ONROEREND ERFGOED 2023B: *Aalbeke*. [online], <https://id.erfgoed.net/themas/14505> (geraadpleegd op 13/06/2023).

MONUMENT VANDEKERCKHOVE 2023: Kortrijk (Aalbeke) – Lauwsestraat 2022 [online], [HTTP://WWW.MONARCEO.BE/WEB/MONUMENT/ARCHEOLOGIE/PUBLIC/HOME/HOME?GLOBALS=%7B%22PROJECTID%22%3A%22B726A17C-751A-477D-8E62-AE620114EFE2%22%7D](http://www.monarcho.be/web/monument/archeologie/public/home/home?GLOBALS=%7B%22PROJECTID%22%3A%22B726A17C-751A-477D-8E62-AE620114EFE2%22%7D) (geraadpleegd op 4/5/2023).

8.3 CARTOGRAFISCHE DATA

DIGITAAL VLAANDEREN, www.geopunt.be (geraadpleegd op 05/05/2022).

NATIONAAL GEOGRAFISCH INSTITUUT, Carthoweb.be (geraadpleegd op 05/05/2022).

9 BIJLAGEN

Bijlage 1: locatie van werkput op topografische kaart

Bijlage 2: sporen en skeletten vlak 1

Bijlage 3: sporen en skeletten vlak 2

Bijlage 4: sporen en skeletten vlak 3

Bijlage 5: Sporen en skeletten vlak 4

Bijlage 6: profiel 1

Bijlage 7: profiel 2

Bijlage 8: profiel 3

Bijlage 9: sporen vlak 1

Bijlage 10: sporen vlak 2

Bijlage 11: sporen vlak 3

Bijlage 12: sporen vlak 4

Bijlage 13: sporen en skeletten vlak 5

Bijlage 14: fotolijst

Bijlage 15: inventarislijst

Bijlage 16: info skeletten

Bijlage 17: sporenlijst

Bijlage 18: skeletfiche SK59

Bijlage 19: 14C resultaten

